

Клименко Леся,

заступник директора з навчально-виховної роботи,

Іршиківський навчально-виховний комплекс

«Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад»,

с. Іршики, Хмельницька область, Україна

lesyamukol@gmail.com

**ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
В АДАПТАЦІЙНОМУ ЦИКЛІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

***Анотація.** У статті висвітлено основні аспекти проведення дослідницької діяльності здобувачів освіти на уроках природничої освітньої галузі в адаптаційному циклі нової української школи. Стаття містить огляд методів та прийомів для підвищення ефективності дослідницької діяльності в контексті індивідуально-вікових особливостей сучасних здобувачів освіти, відповідно до принципів дитиноцентризму, педагогіки партнерства та навчання впродовж життя.*

***Ключові слова:** дослідницька діяльність, адаптаційний цикл Нової української школи, інновації.*

***Annotation.** The article highlights the main aspects of conducting research activities of applicants for education in the lessons of natural education in the adaptation cycle of the New Ukrainian School. The article contains an overview of methods and techniques for increasing the effectiveness of research activities in the context of individual and age characteristics of modern education seekers, in accordance with the principles of child-centrism, partnership pedagogy and lifelong learning.*

***Key words:** research activities, the adaptation cycle of the New Ukrainian School,*

innovation.

Вступ. В сучасному суспільстві з високим рівнем цифровізації на ринку праці зростають вимоги до конкурентоспроможних спеціалістів в різних сферах діяльності. Цей відповідно позначається на освіті.

В Україні відповідно до суспільного запиту активно проходить процес модернізації всіх її рівнів. Каталізатором змін у системі освіти виступає концепція Нової української школи, спрямована на створення комфортних умов для навчання та розвитку здобувачів освіти, їх підготовки до усвідомленого комфортного дорослого життя.

Велику роль в освітньому процесі займає дослідницька діяльність. Саме вона сприяє формуванню ключових компетентностей та готовності майбутніх випускників до навчання впродовж життя. І саме від організації дослідницької діяльності залежить якість формування багатьох вмінь та навичок здобувачів освіти.

Довготермінова реформа шкільної освіти під назвою «Нова українська школа», успішно подолавши початковий рівень, активно прямує далі, вимагаючи впровадження відповідних видів освітньої діяльності. Від успішності виконання поставлених перед освітянами завдань залежить якість надання освітніх послуг в оновленому контексті, що визначає актуальність дослідження.

Метою статті є огляд методів та прийомів для підвищення ефективності дослідницької діяльності здобувачів освіти на уроках природничої освітньої галузі в адаптаційному циклі НУШ.

Виклад основного матеріалу. Через новий простір, нових вчителів зі своїми стилями викладання та комунікації, які можуть бути не завжди комфортними та зрозумілими, перехід з початкової школи до базової нерідко виявляється стресовим для учня.

Держстандартом визначено два цикли здобуття базової середньої освіти: адаптаційний цикл (5-6 класи) та цикл базового предметного навчання (7-9 класи).

Саме цикли дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями [1, п. 5]. Адаптаційний період в свою чергу має створити умови, що допоможуть знизити рівень стресу.

Однією з ключових особливостей учнів у віці від 10 до 15 років є вихід на новий рівень інтелектуального та психічного розвитку, що проявляється у поступовому переході від конкретного до абстрактного мислення, окреслення умінь і навичок аналізу та синтезу. Відбувається систематизація та узагальнення матеріалу початкової школи.

Суттєвим також є вплив на підлітків сучасних технологій. Відмінності кожного покоління у сприйнятті, запам'ятовуванні та обробці інформації вимагають перегляду методів навчання, їх ефективності та актуальності. Кліпове мислення, що розвинулося внаслідок отримання основного об'єму інформації із соцмереж з постійним потоком яскравих картинок та коротких відео фундаментально змінило культуру сприйняття. Вже не потрібен лінійний текст, а сприйняття вербального тексту ускладнене. Також знизилася концентрація уваги, учні постійно відволікаються, шукаючи час від часу кліпову інформацію, що є викликом для навчання в адаптаційному циклі НУШ. На допомогу приходять широкий спектр різноманітності сучасних інтерактивних вправ, що більш захоплює та мотивує учнів, сприяючи розвитку вмінь та навичок (І.М. Гороховська) [2, с. 57 - 61].

Сучасні здобувачі освіти не сприймають постійні уроки з дошкою та крейдою, вони залежні від технологій, дуже мобільні, їх неможливо примусити щось робити, з ними потрібно лише домовлятися. Пріоритетними стають співпраця та партнерство, необхідність заохочення та обґрунтована похвала (А.Д. Дем'янчук) [3, с. 57 - 61]. Учитель Нової української школи має надихати, розуміти, поважати та розкривати потенціал учня.

В адаптаційному циклі НУШ вже не обійтися без цифрового середовища. Вчитель, який вміло використовує додатки віртуальної і доповненої реальності,

можливості штучного інтелекту, має більші шанси зацікавити, мотивувати сучасного здобувача освіти. Крім того це ще й економить час, підвищує ефективність подачі навчальних матеріалів, і є таким звичним для учня 21 століття із кліповим мисленням.

За концепцією НУШ на уроках учень не боїться висловлювати власну думку, до якої завжди прислухаються, вчать критично мислити та бути відповідальними громадянами. Тому успішний вчитель НУШ заохочує допитливість, цікавість, бажання ставити запитання, проводити спостереження та дослідження, розвиває вміння учнів самостійно здобувати знання, використовує компетентнісні завдання, навчає вмінню переносити знання у життєві ситуації, формує продуктивне мислення. Вчитель – режисер, а учень – дослідник, який самостійно відкриває знання через зміст, активні форми роботи, проблемні запитання, проєктну діяльність тощо. І чим активніша участь у навчанні тим краще засвоєння матеріалу. Найкраще засвоюються знання застосовані на практиці в процесі групової роботи, коли учні навчають один одного. Реалізувати такий процес навчання найефективніше допомагає робота в парах та групова робота.

Через низьку концентрацію уваги на одному виді діяльності доцільно постійно змінювати та поєднувати різні види роботи (з підручником та роботу в парах, перегляд відеофрагментів та інтерактивні вправи, індивідуальну роботу і групову). Не можна повністю відмовляти учнів від гаджетів, доцільніше показати можливості їх застосування і для навчання, а не лише для розваг. Адже вчитель має бути в тренді сучасного світу.

Державний стандарт базової загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, визначає, що в природничій освітній галузі здобувач освіти в 5-6 класі: пізнає світ природи засобами наукового дослідження; опрацьовує, систематизує та представляє інформацію природничого змісту; усвідомлює закономірності природи, роль природничих наук і техніки в житті людини; відповідально поводить себе для забезпечення сталого розвитку суспільства; розвиває власне наукове мислення,

набуває досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами) [1].

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» в адаптаційному циклі НУШ є пропедевтичним, формує дослідницькі компетенції, що є важливими з огляду на наступне вивчення окремих природознавчих предметів у другому циклі базової середньої освіти, та закладає підвалини розуміння цілісної природничо-наукової картини світу [4].

В інструктивно-методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти зазначено, що основна змістова складова інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» полягає у формуванні дослідницької компетенції, її акцентовано на активному діяльнісному здобутті природничих навичок та одночасно знань про природу завдяки її дослідженню [5].

Дослідницька діяльність вважається однією із прогресивних форм навчання в сучасній школі та будується на принципах доступності, природності, наочності, свідомості та самодіяльності. Завдяки їй формуються навички орієнтування в інформаційному просторі, уміння бачити, усвідомлювати й розв'язувати проблему, здатність до самонавчання.

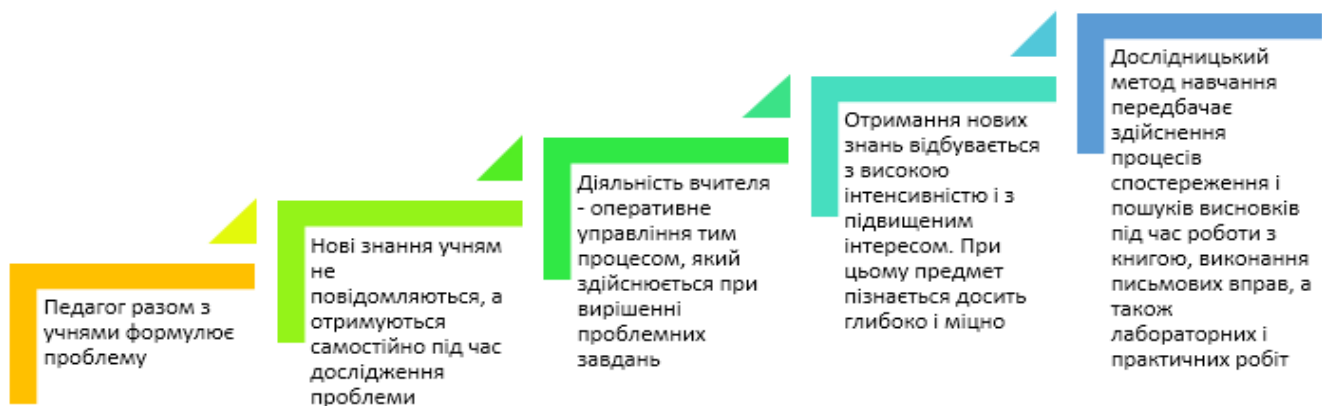
Організуючи навчально-дослідницьку роботу в адаптаційному циклі Нової української школи педагогу потрібно зважати на ряд проблем. Серед основних виділяють: перевантаженість та недосконалість модельних програм, система оцінювання навчальних досягнень в НУШ, забезпечення навчально - методичними та електронними ресурсами педагогів, недостатнє врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів у модельних навчальних програмах, які не завжди відповідають можливостям учнів 5-6 класів, низька мотивація до навчання, застосування нових підходів у викладанні навчальних предметів, реалізація діяльнісного підходу, упровадження інтегрованих предметів та сучасне освітнє середовище (Л.І. Макаревич) [6, с. 203 - 207].

Дослідницька діяльність є провідною в інтегрованих курсах природничої

освітньої галузі. Під час її проведення формуються такі дослідницькі вміння: бачити проблему; висувати гіпотези; визначати способи розв'язання проблеми й обирати оптимальний, визначати послідовність дій при проведенні дослідження; систематизувати інформацію; фіксувати дані/результати дослідження; інтерпретувати результати; робити висновки.

У 5 класі під час дослідницької роботи вчителю потрібно подбати про те, щоб учні зрозуміли мету дослідження, його виконання було пізнавальним і посильним, а результатом дослідження виступали нові знання про природу (об'єкти/явища) та збагачення досвіду її пізнання. У ході виконання практичних завдань учні за допомогою вчителя мають навчитися визначати етапи дослідження та виконувати його, зокрема: проводити спостереження, експеримент, вимірювання; фіксувати дані й презентувати результати дослідження у запропонований спосіб; моделювати, класифікувати, збагачуючи свій пізнавальний і практичний досвід [7].

Дослідницька робота на уроках природничої галузі реалізується поетапно та вважається вдалою, коли враховує вікові та індивідуальні особливості здобувачів освіти, зміст навчальних програм та зв'язки із повсякденним життям

Рис. 1. Етапи реалізації дослідницької роботи на уроках

Методи, прийоми та засоби навчання для ефективного проведення дослідницької роботи: спостереження у природі, власні дослідження учнів, практичні роботи, демонстраційні та фронтальні досліди, виготовлення моделей природних явищ природи, робота з інформаційними джерелами.

Реалізація дослідницько-пошукового навчання не можлива при використанні методів активного навчання (мозковий штурм, моделювання, кейс-метод, хмара слів, учнівські проєкти, дискусія і ін.), які побудовані у діалогічній формі, стимулюють пізнавальну діяльність здобувачів освіти та передбачають вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми та характеризуються високим рівнем активності учнів (Л. Галаєвська) [8].

Велика увага приділяється також розвитку інформаційної компетентності. Посилення інтерактивних методів здійснюється через застосування інформаційно-цифрових технологій. В дослідницькій діяльності можна використовувати різні хмарні сервіси та платформи. Наприклад: AirPano - віртуальна подорож по всьому світу, Windy - інтерактивна карта атмосферних явищ, Earth.fm - Інтерактивна звукова карта світу та ін.

Не менш важлива роль учителя в дослідницькій діяльності, адже саме в адаптаційному циклі в учнів закладаються базові навички дослідника, вміння працювати з довідковими матеріалами, визначати мету та завдання дослідження, проводити необхідні спостереження та вимірювання, логічно формулювати висновки, а головне, завжди мати чітке розуміння проробленої роботи та її значення у повсякденному житті. Під час дослідницької діяльності учитель спочатку готує обладнання для навчальної ситуації, за допомогою вправ мотиваційного характеру підводить учнів до постановки проблеми та разом з ними визначає завдання дослідження. Вчитель – посередник – допомагає в пошуку шляхів вирішення проблеми шляхом спрямовуючих запитань, але не дає готових знань і рішень.

І, відповідно, учитель оцінює прогрес розвитку компетентностей, а не рівень знань. Оцінює розуміння учнями змісту і їхні спроби пошуку, а не результат

експерименту [9].

Висновки. Отже, дослідницька діяльність здобувачів освіти на уроках природничої освітньої галузі в адаптаційному циклі нової української школи має ґрунтуватися на рекомендаціях нормативно-правових документів з організації викладання природничої освітньої галузі НУШ в адаптаційному циклі, враховувати індивідуально-вікові особливості здобувачів освіти 5-6 класів, їх орієнтацію на сучасну цифровізацію суспільства, враховувати безпекову ситуацію в країні, за необхідності переходити на онлайн формат. Також важлива трансформація ролі учителя, його постійний розвиток у сфері освіти, готовність до змін, гнучкість та розвиток партнерських відносин із здобувачами освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/10/13/logomonderzhstandart.pdf> (дата звернення: 14.10.2024).

2. Гороховська І. М., Інтеграція сучасних методів навчання англійської мови в адаптаційному циклі НУШ. *Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки: зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 23 травня 2024 р.* Житомир : КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР, 2024. С. 57 - 61. URL: <https://zippo.net.ua/wp-content/uploads/2024/05/збірник.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).

3. Дем'янчук А.Д., Готовність учителя до реалізації ідей НУШ. *Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки: зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 23 травня 2024 р.* Житомир : КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР, 2024. С. 79 - 81. URL: <https://zippo.net.ua/wp-content/uploads/2024/05/збірник.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).

4. Природнича освітня галузь: окремі аспекти викладання у 5-7 класах. *Сайт «Знайшов. Учням. батькам. Вчителям».* URL:

https://znayshov.com/News/Details/pryrodnycha_osvitnia_haluz_okremi_aspekty_vykla_dannia_u_5_7_klasakh. (дата звернення: 13.10.2024).

5. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році, 5 клас, Природнича освітня галузь: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9530-22 від 19.08.2022 р. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=8581> (дата звернення: 15.10.2024).

6. Макаревич Л. І. Проблеми організації освітнього процесу в адаптаційному циклі базової середньої освіти. *Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки: зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 23 травня 2024 р.* Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2024. С. 203 - 207. URL: <https://zippo.net.ua/wp-content/uploads/2024/05/збірник.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).

7. Рекомендації для викладання навчальних предметів природничої освітньої галузі. Сайт «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/post/rekomendaci-dlya-vikladannya-navchalnih-predmetiv-prirodnicho-osvitno-galuzi> (дата звернення: 13.10.2024).

8. Галаєвська Л. Активні методи навчання. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723339/1/Тези_Галаєвська%20%281%29.pdf (дата звернення: 14.10.2024).

9. Використання дослідницько-пошукового методу для активізації пізнавальної діяльності учнів 5 класів НУШ при вивченні інтегрованого курсу «Пізнаємо природу». Сайт «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-doslidnicko-poshukovogo-metodu-dlya-aktivizaci-piznavalno-diyalnosti-uchniv-5-klasiv-nush-pri-vivchenni-integrovanogo-kursu-pizna-mo-prirodu-318657.html> (дата звернення: 12.10.2024).